

Dějiny obce Barchovice

zpracoval Vladimír Jakub Mrvík 2015

Jméno obce Barchovice vzniklo podle významného českého toponomastika A. Profouse ze staročeského mužského jména jako označení „Barchovy vsi“, tedy osady, která někdy ve středověku patřila jistému Barchovi či Barochovi, nebo kterou založil muž tohoto jména.

Historicky obec patřila až do roku 1850 do Kouřimského kraje, po reformách státní správy pak pod působnost okresního hejtmanství v Kolíně a do roku 1960 do soudního okresu Kouřim. Za farářem a do kostela chodili Barchovičtí historicky do sousedních Malotic, od 90. let 20. století pak nejprve do Kouřimi a nyní spadají pod Římskokatolickou farnost v Kostelci nad Černými lesy. Do školy chodily zdejší děti nejpozději od dob císařovny Marie Terezie do sídla farnosti, tedy do Malotic. Roku 1908 si ovšem Barchovičtí postavili vlastní dvoutřídní školu, a to i pro žáky z Hryzel.

Kdy byl katastr dnešní vsi Barchovic osídlen, bohužel nevíme, nicméně je velmi pravděpodobné, že v pravěku zde žádné osídlení neexistovalo. První historická zmínka o Barchovicích pochází až z roku 1340. Tehdy byla ve společném vlastnictví zemanů (a snad bratrů) Hřivína, Peška a Jana z Barchovic. Jejich erb sice neznáme, ale z logiky věci vyplývá, že ve vsi tehdy musela stát alespoň malá (i dřevěná) tvrz.

Další zmínku o vsi máme až z roku 1386, kdy nějakou blíže neurčenou malou část vsi darovali bratři Albert a Zdeněk ze Šternberka, jejichž příbuzní budou vlastnit Barchovice ještě v 17.-19. století, kanovníkům Svatovítské kapituly v Praze. Jakým způsobem se oba dostali do Barchovic, nevíme, ale jisté je, že pocházeli z větve rodu, sídlícího na Konopišti u Benešova a na Českém Šternberku (byli syny Zdeslava ze Šternberka). Při jejich rozhodování o darování části Barchovic této církevní instituci mohl hrát roli i fakt, že ani jeden z nich neměl vlastní potomky.

I z dalších údajů je zřejmé, že Barchovice nepatřily ve středověku jedinému majiteli, ale naopak byly rozděleny na několik dílů pod různou vrchností. To nebylo v předhusitských Čechách až tak neobvyklé, stejnou situaci bychom našli u řady vsí v širším okolí (např. Třebovle, Přistoupim aj.). Dva poddanské grunty zde vlastnil cisterciácký klášter, resp. proboštství v Kouřimi, které si po roce 1436 přisvojilo přímo město Kouřim. Roku 1406 pak prodala svou část vesnice Dorota, vdova po pražském měšťanovi Martinu Rotlevovi († 1395), společně s Janem z Libně farářem u kostela sv. Havla (snad v Praze). Jen dodejme, že Rotlevové byli na poč. 15. století jednou z nejbohatších pražských rodin. Ve znaku nosili mluvící znamení červeného lva a v Kutné Hoře často zastávali funkci královského nejvyššího mincmistra. Kromě nemovitostí v Praze vlastnil Martin Rotlev také dnešní pražské části Koloděje, Libeň a Újezd nad Lesy. V centru Prahy vybudoval na nároží Ovocného trhu a Železné ulice rekonstrukcí několika původně románských objektů honosný rozlehlý palác. Tento palác s velkou klenutou hodovní síní daroval v roce 1383 králi Václavu IV. Král se

rozhodl předat tuto stavbu pražské univerzitě a Rotlevův palác se stal základem dnešního Karolina.

Vraťme se ale k dějinám Barchovic. Během husitských válek (1419-1434) byl veškerý zdejší církevní majetek rozchvácen husitskými hejtmany, okolní šlechtou či městy. Z této válečné doby bohužel neexistují pro Barchovice žádné bližší informace. Víme ovšem, že po roce 1434 přiznal císař Zikmund jistému Mikulášovi z Církvice jako dědičnou zástavu původně církevní majetek vsi Dobřeň, Bečvářky, Chvatliny, Barchovice a Břežany II. O tomto Mikulášovi bohužel nevíme vůbec nic bližšího. O čtyřicet let později, roku 1475, ovšem už zmíněné vsi držel jako dědičnou zástavu Jan I. Čabelický z Čabelic, který je připojil ke svému panství Komorce.

V pozdější době už nikdy nedošlo k vyplacení této zástavy, a tak Čabeličtí drželi Komorecké zboží (a v jeho rámci tudíž i Barchovice) až do třetí čtvrtiny 16. století. Komorce byly vždy součástí Týna nad Vltavou, kde Čabeličtí sídlili. Poprvé významněji vystupují do popředí po smrti Prokopa I. Čabelického († 1530), kdy poručnickou správu nad jeho majetkem vykonávala pozůstalá vdova Johanka Čabelická z Oušavy († 1540), která se o Komorce z neznámých důvodů úspěšně soudila se svým sousedem Adamem z Řičan na Zásmukách (už tehdy mělo panství stejnou rozlohu jako na konci 16. století). Teprve po smrti jejího syna, Jana III. Čabelického ze Soutic († 1567), došlo v rámci dědického řízení k dohodě a toto zboží bylo vyčleněno vdově Grizeldě Čabelické z Dubé jako vdovský statek. Podle Janovy závěti se Grizelda stala poručnicí nezletilých synů, nejstarší z nich (Prokop II., nar. 1551) zdědil Týn nad Vltavou a ostatní tři bratři (Karel, Albrecht nar. 1556 a Adam) si měli rozdělit zbylý majetek (Karel dostal Žimutice, Albrecht Podboř a Adam Koloděje nad Lužnicí). Prokop měl obecně dost nevlídnou a nesnášenlivou povahu, o čemž svědčí celá řada jeho sporů a excesů¹. Prokop se nesmírně zadlužil a nakonec byl nucen odprodat většinu svých statků. Komorce včetně dvou gruntů v Barchovicích převedl na svého věřitele, Jana Kutovce z Úrazu.

Jan Kutovec byl pražským měšťanem a posléze i konšelem. Roku 1558 jej Vojtěch Albín z Úrazu přijal k erbů a titulu, čímž se stává erbovním měšťanem. Kromě Komorců držel Jan Kutovec ještě vsi Smíchov a Hlubočepy u Prahy (získal je před rokem 1570), Ještětice a roku 1584 prikoupil od Purkarta Budovce z Budova i dvůr v nedalekých Hryzelích. Roku 1577 byl přijat do rytířského stavu. Jan Kutovec zemřel 1. září 1585, zanechal po sobě syny Benjamina, Martina, Jindřicha (majitel dvora ve Třebovli u Kouřimi), Jana a z druhého manželství syna Viléma. Nicméně ti společně už roku 1588 Komorce prodali i se dvorem v Hryzelích Jaroslavovi I. Smiřickému ze Smiřic (1513-1597), majiteli sousedního Černokosteleckého panství.

¹ Prokop proslul také jako přítel posledního Rožmberka Petra Voka. Ten v roce 1590 osobně zavítal se svojí manželkou na týnský hrad jako účastník svatby Prokopovy sestry Marie Magdalény. Dochovala se i zajímavá korespondence Prokopa s Rožmberkem. V jednom z dopisů se Prokop Vokovi omlouvá za svoji neúčast na společenské akci a otevřeně se přiznává ke kuriózní indispozici. Píše: „...též sem byl s panem z Hradce u pana purkrabího na Zálší a shledavši se s pány v to hanebný žraní sem se dal ... a v hlavě mám jakýsi fučení...věřím pánu Bohu, že se brzo více v to hanebný žraní nedám a **jen půl pinty [cca ¾ l] vína za den pítí sem sobě uložil.**“

V roce 1586 bylo Komorecké panství z důvodu prodeje velmi detailně popsáno a díky tomuto popisu víme, že z Barchovic patřily ke Komorcům pouze dvě usedlosti, zbylé barchovické grunty patřily k sousednímu panství Zásmuky (viz níže). V Barchovicích tedy ke Komorcům (a následně k Černokosteleckému panství) patřil grunt jistého Jana Krčmáře, který z něho platil vrchnosti dvakrát do roka po 1 kopě grošů, a grunt šlechtičny Mírkové ze Solopysk, příslušnice rytířského rodu Mírků, sídlícího ve dvou větvích na nedalekém Synči a Viticích.

Za vlády Smiřických zažilo Černokostelecké panství nebývalý rozkvět. Jaroslav Smiřický koupil pro sirotky po svém bratru roku 1567 Stříbrnou Skalici s dalším zbožím, roku 1579 kupuje Tuchorazské zboží (Tuchoraz, Masojedy, Doubravčice, Štíhlce atd.) a následně i ves Hřiby. Protože nezanechal dědice, zřídil ze své državy tzv. fideikomis, tedy nedělitelný celek, který odkázal svému synovci Zikmundovi Smiřickému. Poslední svéprávný mužský majitel z rodu Smiřických, Albrecht Jan, se značně podílel na druhém stavovském povstání. Zemřel velmi mladý roku 1618. Za jeho účast v povstání bylo Černokostelecké panství po bitvě na Bílé hoře císařem Ferdinandem II. zkonfiskováno a darováno Albrechtu z Valdštejna, jehož matka pocházela z rodu Smiřických. Ten jej prodal roku 1623 knížeti Karlovi I. z Lichtenštejna, který k panství dokoupil i okolní konfiskáty. Pod vládou Lichtenštejnů se celý mikroregion nacházel až do zrušení poddanství roku 1848, resp. až do první pozemkové reformy roku 1933. To již ale komplex lichtenštejnských velkostatků ve středních Čechách (Kostelec, Uhříněves, Škvorec, Rataje, Radim a Kounice) spravovaných prostřednictvím vrchního inspektorátu z černokosteleckého zámku zahrnovalo víc jak 180 lokalit a patřil k největším v Čechách.

Zcela neznámým způsobem se zbytek vsi Barchovice dostal někdy po skončení husitských válek do vlastnictví panství Zásmuky. Poprvé se tato skutečnost ovšem výslovně jmenuje v pramenech až roku 1565.

Ve století 14. a 15. patřily Zásmuky rodu Zásmuckých ze Zásmuk. V roce 1533 kupuje Zásmuky Adam z Říčan. Jeho syn Zdislav z Říčan panství zadlužil natolik, že bylo prodáno v roce 1583 soudní komorou karlštejnskému purkrabímu Janu Kinskému z Vchynic. Město i okolní vesnice byly několikrát zpustošeny v průběhu třicetileté války, během níž zahynulo 60 % obyvatelstva zásmuckého panství. Vydrancovaný majetek koupil v roce 1636 válečný zbohatlík Václav Michna z Vacínova a za rok, v roce 1637, jej prodal Janu Rudolfovi ze Šternberka. K panství tehdy kromě Zásmuk patřily vsi: Skvrňov, Nesměň, Chvatliny, Sobočice, Malotice, Doubravčany, Barchovice, Mlékovice, Vršice, Toušice, Lhotky a část Hryzel.

V roce 1653 přebírá Zásmuky zpustošené třicetiletou válkou Adolf Vratislav ze Šternberka († 1703), nejvyšší purkrabí království českého. Panství zásmucké obnovil, osídloval pusté okolní vesnice, původní dřevěnou zástavbu měnil na kamennou, roku 1694 založil ve městě františkánský klášter s kostelem a rodinnou hrobkou (v klášteře žilo 26 mnichů), rozšířil farní kostel, nechal přestavět zámek a nechal postavit kapličku zvanou v Lipách jako poděkování za odvrácení morové nákazy. Roku 1700 nechal vztyčit v Zásmukách mariánský sloup před kostelem a zřídil grottu v zámeckém parku. Roku 1654 se

oženil s Annou Slavatovou a měli spolu čtrnáct dětí. Oba manželé i řada jejich dětí jsou pohřbeni v rodinné hrobce zámuckého kláštera. Z dědictví své manželky koupil Adolf Vratislav roku 1694 zámek Častolovice a z obou panství, tj. Zásmyky a Častolovice, vytvořil v roce 1701 fideikomis, tzn. majetek, který měla rodina vždy držet ve svém vlastnictví. Někteří právníci Adolfa Vratislava se v době národního obrození velmi zasloužili o vznik prvních českých kulturních a vědeckých institucí, a to zejména Kašpar Maria a Josef Václav. Oba jsou spoluzakladateli Národního muzea v Praze na Václavském náměstí. Z jejich vlasteneckého kroužku milovníků vědy a umění vznikla nejen první veřejná obrazárna, dnešní Národní galerie ve šternberském paláci na Hradčanech, ale i dnešní Akademie věd a Akademie múzických umění. František Palacký, autor stěžejního díla Dějiny českého národa, se mohl věnovat studiu české historie díky tomu, že v zámku Častolovice spravoval šternberskou knihovnu, a byl tak finančně zabezpečen.

Šternberkové (častolovická větev) pak vlastnili město a okolní vsi (včetně většího dílu Barchovic) nepřetržitě až do zrušení poddanství roku 1848, pozůstatek bývalého zámuckého panství ovšem patří Šternberkům po restituci po roce 1989 dodnes.

Jak již tedy bylo řečeno, byly Barchovice až do zrušení poddanství v roce 1848 rozděleny napůl mezi dvě šlechtická dominia – Kostelec a Zásmyky. Dnes nám to může připadat divné, ovšem zdejší obyvatelé podle své příslušnosti skutečně chodili za úředními záležitostmi (ale i za soudem a do šatlavy) buď na zámek do Zásmyk, nebo do Kostelce, měli dva různé rychtáře (černokostelečtí poddaní v Komorcích) a pokud se chtěli zasnoubit dva mladí Barchovičtí z odlišných částí vsi, bylo to možné jen s největšími obtížemi. Podle staré mapy Černokosteleckého panství z roku 1777 byla zámucká část Barchovic ta jižní a k Černokostelecku patřila severní zástavba přibližně od čp. 10 směrem na Malotice a Lhotky.

Bližší údaje o barchovických gruntech ze Zámuckého panství máme bohužel až z poloviny 17. století, tedy po třicetileté válce (1618-1648). Tehdy (roku 1654) byl v celých Čechách sepsán první celozemský katastr, tzv. Berní rula, mapující škody a stav českých měst i venkova po ničivé válce. Před třicetiletou válkou bylo v Barchovicích celkem 10 poddanských gruntů, což je sice na dnešní poměry číslo překvapivě malé, ale v tehdejších poměrech se jednalo oběžnou velikost. Navíc následkem války tři z těchto gruntů zpustly. Roku 1654 byla situace takováto:

Barchovice – panství Zásmyky:

Jméno usedlého	velikost polí (strychy)	Drží dobytka
Vavřinec Dolejška	50 (= 14,4 ha)	10 krav
Bartoloměj Macháček	50 (= 14,4 ha)	9 krav
Štěpán Štěpánů	60 (= 17,3 ha)	8 krav
chalupník Jan Macháček	20 (= 5,6 ha)	9 krav
pustý grunt Boudovský	50 (= 14,4 ha)	
pustý grunt Pavelkovský	50 (= 14,4 ha)	

pustá chalupa Jeníkovská	20 (= 5,6 ha)	
--------------------------	---------------	--

Barchovice – panství Kostelec nad Černými lesy:

Jméno usedlého	velikost polí (strychy)	Drží dobytka
Václav Šedina	62 (= 17,8 ha)	8 krav a 4 vepři
Pavel Lečer	70 (= 20,1 ha)	4 krávy a 3 vepři
pusté stavení Ševcovské	neuvedeno	

Z tzv. Zlatého urbáře Černokosteleckého panství z roku 1677 zjišťujeme, že v této polovině vsi Barchovice byly i tehdy pouze dva grunty, ovšem už s jinými majiteli – Šedinovský nyní vlastnil Vít Zrzavý a Lečerovský Jan Šmejkal. Zajímavá informace ovšem je, že zmíněný Vít zrzavý jakožto majitel největšího gruntu k němu nově přistavěl krčmu a šenkoval zde pivo z černokosteleckého knížecího lichtenštejnského pivovaru. Za to platil vrchnosti každoročně na jaře a na podzim po 2 kopách grošů míšeňských. Zcela v souladu s tehdejšími zákony měli dokonce zapovězeno pít pivo jiné vrchnosti. A stejně tak měli nařízeno, ve kterém mlýně jsou povinni mlít své obilí (byl to mlýn v Komorcích) – pochopitelně to opět nesměl být žádný mlýn jiné vrchnosti. Stejně tak byli jejich barchovičtí sousedé ze zásmucké části povinni mlít ve mlýně Davídkov a nikde jinde.

Podle Tereziánského katastru (1719) už oba „černokostelecké“ grunty drželi vdova Lída Zrzavá a Vít Šmejkal. Do konce 18. století byly pak na kostelecké části Barchovic postaveny ještě další dvě chalupy.

Pro zásmuckou část Barchovic máme i pro 17. století mnohem méně pramenů, pozemkové knihy jsou například dochovány až od počátku 18. století. A tak i změny držitelů jednotlivých vesnických usedlostí můžeme sledovat až od této doby. V 18. století byli těmito majiteli gruntů:

1743 Jan Dolejška

1766 Jan Kolomazník

1772 Jan Šourek od vdovy Kolomazníkové

1777 Tomáš Novák od vdovy Šourkové

1718 Matěj Barták celopotažník

1767 Matěj Barták od vdovy Mařeny

1772 Vít Zahradník

1743 Jan Novotný celopotažník po otci

1772 Vojtěch Novotný

1780 Jan Slimáček

1736 **Martin Šourek celopotažník** od Anny vdovy Kučerové

1754 Jakub Kučera

1759 Vít Kučera

1761 Jakub Kučera

1778 Matěj Macháček

1745 **Jan Macháček celopotažník**

1760 Vít Macháček

1736 **Martin Lžička celopotažník**, zhandloval od Jakuba Říhy

1765 Jan Hrdina, přiznal se k vdově

1736 **Vít Martínek celopotažník**

1727 **Jan Procházka kovář, nově vystavěna**

1765 Jiřík Kondrys – vzal si dceru Kateřinu Procházkovou

1749 **Jakub Procházka krejčí**, od vdovy Roziny Semianový

1783 Josef Vrták

1749 **Tomáš Kolomazník podruh**

Jan a Tomáš byli bratři, Jan starší **chalupu** na gruntě postavenou Tomášovi

1750 Vít *handl s Tomášem bratrem*

1763 Tomáš Macháček

1750 **Jan Kolomazník** po starším Kolomazníkovi chalupa podružská

Vít Kolomazník od bratra ujal handlem

Mlýn Davidkov:

1745 **Vojtěch Chrtěk mlynář**, postavil ho Karel Chrtěk

1776 Jakub Beránek

Pro představu o životě našich předků je jistě také zajímavá problematika roboty. Robota byla povinná práce poddaných na panských pozemcích a v panských podnicích za to, že poddaní dědičně užívali půdu na panství své vrchnosti. Po třicetileté válce její výše enormně vzrostla a i přes částečné snahy o její převedení na peněžní formu za císaře Josefa II. vydržela tato povinnost na českém venkově až do roku 1848. Výše roboty se odvozovala od velikosti gruntu, ovšem účastnil se jí vždy jeden zástupce daného statku (často čeledín). Jak často tedy Barchovičtí robotovali?

1. Usedlí zařazení do kategorie „hospodáři“ (tj. obhospodařující alespoň 1 lán) byli povinni robotou celý týden kromě neděl a význačných církevních svátků, a to první tři pracovní dny robotu s vlastním potahem a zbylé pracovní dny byli povinni vysílat na panská pole po jednom pěším robotníkovi.
2. Usedlí zařazení do kategorie „chalupníci“ (tj. s výměrou polí méně než 1 lán) byli nově povinni pěší robotou celý týden vyjma neděl a význačných církevních svátků „do stodol na mláčení i na rozdílná díla vysílající“.
3. Usedlí zařazení do kategorie „zahradníci“ (tj. bez polností) neměli nijak specifikovanou výši robotní povinnosti.

Demografický vývoj obce Barchovice

Jak jsme už uvedli, od počátku 17. století bylo v obci pouhých 10 domů. Ještě v roce 1750 byl tento počet stejný, ale navíc přibyl mlýn Davidkov. Roku 1788 měly Barchovice už 26 domů (z toho 4 na Černokosteleckém panství), do roku 1843 vzrostly na 33 domy s 269 osadníky. Roku 1854 měly už 297 obyvatel.

V dalších letech vypadala situace následovně (s vyznačením maximálního počtu obyvatel):

Rok	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950
Obyvatel	277	318	297	323	328	313	297	189

1961	1970	1980	1991	2001	2011
174	162	143	126	114	89

Rok	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011
Počet domů	41	46	49	50	56	57	63	63	56	52	42	58	58	42

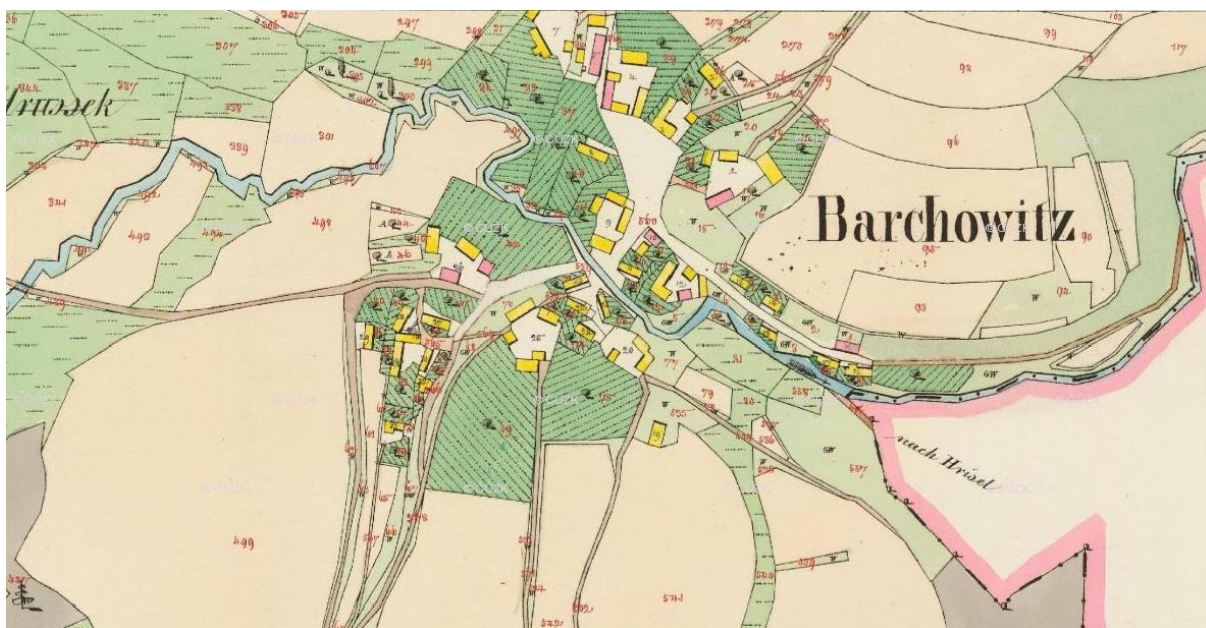
V roce 1910, kdy obec dosáhla doposud největšího populačního stavu i rozmachu, zde žili 2 hostinští, 2 kupci, 2 truhláři, 1 kolář, 2 tesaři, 2 obuvníci, 4 zedníci a 17 zemědělců. Zajímavá je i konfesijní stránka obyvatel – v Barchovicích žilo 287 katolíků, 6 evangelíků a 4 židé, žádný bezvěrec. Negramotných obyvatel bylo 68. Ve stejném roce byla v Barchovicích nákladem 40 tisíc Korun otevřena i dvoutřídní škola (v přízemí školy bydlel učitel a sídlil zde i obecní úřad), kde působili 2 učitelé a kam mělo docházet celkem 110 dětí, a to i ze sousedních Hryzel.

V roce 1932 (287 obyvatel) zde pak byly evidovány tyto živnosti a obchody: 2 hostinští, kolář, kovář, 3 krejčí, řezník, 2 obchody se smíšeným zbožím, švadlena, trafika a truhlář.

Barchovice, Radlice a Hryzely na výřezu mapy Černokosteleckého panství z roku 1777.

Zdroj: SOA Praha, Vs Kostelec nad Černými lesy, inv. č. 2992.

Barchovice na nejstarší katastrální mapě z roku 1841. Žlutě vyznačeny objekty dřevěné, červeně objekty z nespalných materiálů (kámen, cihly).

Zdroj: http://archivnimapy.cuzk.cz/coc/0067-1/0067-1-003_index.html